

Hungarológiai Értesítő

**A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóirata
1985. VII. évfolyam 3—4. szám**

Felelős szerkesztő: Jankovics József

Hungarológiai Értesítő
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóirata
1985. VII. évfolyam 3–4. szám

Szerkesztőbizottság

Ilia Mihály
Kósa László
Szépe György

Felelős szerkesztő: Jankovics József

A szerkesztésben részt vesznek:

Csapody Miklós
Molnár Ildikó
Nyerges Judit

Szerkesztőség: Budapest, Országház u. 30. I. em. 41. 1014

Telefon: 759-011, 126-os mellék

Postacím: Budapest, Pf. 34. 1250

Az ismertetésre szánt kiadványokat szerkesztőségünk címén
Jankovics József nevére kérjük megküldeni.

Tartalom

Könyvismertetések	
Magyar irodalomtörténet, 1983	7
Magyar zenetörténet, 1983	209
Magyar néprajz, 1983	217
A hungarológia hírei	
A Társaság szervezeti élete	
II. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus	277
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság közgyűlése	298
Tudományos ülések, konferenciák	
Tóth Árpád születésének centenáriumán rendezett tudományos ülészak	306
„Török világ Magyarországon”. Tudományos ülészak a hódoltság művelődéstörténetéről	309
„Venezia, Italia e Ungheria tra decadentismo e avanguardia”. VI. olasz–magyar kapcsolattörténeti konferencia	310
Néprajzi szeminárium az Alsó-Garam mente kutatásáról	311
Magyar–szlovák néprajzi konferencia	312
Tudományos tanácskozás Pável Ágoston életművéről és a szlovén–magyar irodalmi kapcsolatokról	314
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetőségének és tagjainak névsora és címe	317
Névmutató	373

Cserei Mihály: Erdély históriája [1661–1713].

Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Bánkúti Imre. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983. 593 l. (Bibliotheca Historica)

Szinte hihetetlen és érthetetlen, hogy Cserei Mihály Erdély-történetének 1852-es, Kazinczy Gábor-féle edíciója óta nem volt teljes értékű, megbízható kiadása. Ezért is roppant időszerű Bánkúti Imre sajtó alá rendezése: a múlt századi cenzúra által megcsonkított, kisebb-nagyobb hiányokat, olvasási hibákat, pontatlanságokat tartalmazó szöveggel szemben az autográf kézirat mai igényeknek megfelelő, teljes, szövegű reprodukcióját tárva az olvasó elé. Vállalkozásának érdemeit nem lehet eléggé hangsúlyozni. A már megbízható szöveget – a romantikus rajongást és a későbbi tudományos lekicsinylést egyaránt elutasítva – kísérő tanulmányában reálisan értékelve helyezi vissza a történelmi folyamatba: „... egy letűnőben levő kor és egy konzervatív beállítottságú nemesi társadalom gondolatvilágának, tudatának hű tükörképe, Erdély művelődéstörténetének irodalmi szintű megörökítése.” Bánkúti tanulmánya felhívja a figyelmet a história irodalmi és történelmi értékeire, forrásként való használhatóságára – ugyanakkor jelzi az objektív tudományosság fenntartásait is Cserei ábrázolásmódjával szemben, illetve figyelmeztet az adatok kritikus kezelésének szükségességére az eseményekről szerzett hiányos és felszínes kortársi informáltságból eredő hibák-hiányosságok miatt. A sajtó alá rendező tárgyi jegyzetei és a nevekben, helynevekben eligazító alapos mutatók is jelentős mértékben segítenek kiigazítani Cserei Mihály elfogultságait és tévedéseit, kitűnően korrigálván a szóbeszédre alapuló hírek megbízhatatlanságát.

A szöveg igényes modern kiadása, valamint az alapos jegyzetapparátus egyaránt hozzájárul ahhoz, hogy Cserei sokáig méltatlanul kezelt, de a XVII. század végének Erdélyéről alap-információkat közlő szövege végre – a kellő kritika révén – az érdemének megfelelően fontos helyet kapja meg forrásaink sorában.

J. J.

Dankanits Ádám: A hagyományos világ alkonya Erdélyben.

Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983. 137 l. (Nemzet és emlékezet)

Az 1848-at megelőző évszázad Erdély történetében az a korszak, amelyben a hagyományos kultúra – értve ezen a középkor s a XVI–XVII. század kultúráját – átalakul. Ez Dankanits Ádám posztumusz művének tanulsága, tárgya pedig ennek az átalakulási folyamatnak a leírása.

Merész vállalkozás ilyen koncepciózus dolgozat megírása akkor, amikor a magyar történettudománynak – s így a szerzőnek sem – nem áll rendelkezésére megfelelően feldolgozott forrásanyag ahhoz, hogy az anyagi kultúra, a mentalitás, s általában a köznap élet történetével már a tanulságok összegzésének szintjén foglalkozzék, még ha bevallottan a francia történetírás hatására, eredményeinek ismeretében kezdene ilyen vizsgálathoz.

Felfogható ez a könyv Dankanits 1974-ben megjelent műve (XVI. századi olvasmányok) folytatásának is, csak most időben s a témát tekintve is a következőképpen

bővítette ki kutatásait: könyve első (nagyobb) részében jellemzi a hagyományos kultúra elemeit, illetve annak negatív vonásait, s ennek ellentétéként a második részben az új civilizáció megjelenésére utaló jelenségekre hívja fel figyelmünket. Mindkét rész elején a népesség változásait írja le adatokkal, s elemzi annak a növekedésnek okait, amely a XVIII. század végén és a XIX. század első felében figyelhető meg. Az okokat kutatva a háborúk pusztító hatását, a járványokat, az elégtelen (illetve a könyv második részében a megjelenő) közegészségügyet mutatja be. Ugyanígy ír a mezőgazdasági terméshozamokról, a gazdálkodás módjairól, ezek változásáról és így tovább a gazdaság különböző szektorairól. A gazdálkodás és a termelési ismeretek átalakulásával az öregedő, a vég felé tartó világ képének helyébe egy, a jövőben lehetőségeket is nyújtó élettér képe lép: a tenni tudásban való hit.

Ahhoz, hogy az erdélyi ember ne csupán az ősit tekintse példának, hanem alkalmasa az Európából hozzá érkező ismereteket s gyarapítsa is azokat, négy radikálisan gondolkodó nemzedéknek kellett munkálkodnia: az unitárius értelmiségnek, a racionalizmus képviselőinek, de főként a felvilágosodás elveit hirdetőeknek, s az úgynevezett reform-nemzedéknek.

Dankanits Ádám kísérletnek tekintette dolgozatát, egy olyan kísérletnek, amelyben a történetíró egy évszázad történelmét „az emberi lét elemi feltételei felől” nézi, s eljutott egy olyan megállapításhoz, hogy a mezőgazdasági terméshozamok javulása, s a hatékony járványvédelmi intézkedések olyan átalakulást jeleztek és okoztak, melyet ő a hagyományos világ alkonyának nevezhetett. Jeleztek, mert az, hogy gazdaságban és közegészségügyben alkalmaznak-e egy módszert vagy sem, már maga is szemléleti kérdés; s okoztak, hiszen a népszaporulat növekedése mint közvetlen eredmény, valóban alapja lehetett a „csendes forradalomnak”.

E nagy változás részletes leírásához szükség van az említett – nem létező – forráskiadványokra, s e kötet alapján úgy tűnik, szemléleti változtatásra is. Az új eredményeit kiemelni ugyanis úgy, hogy a réginek jószerével csak negatívumait mutatjuk be, legfeljebb didaktikai szempont lehet. Példaként említhetjük a XVII. századi hazai orvosi könyvek szemléletének elmarasztalását egy valóban elmarasztalásra méltó példa alapján akkor, amikor a megjelent munkák többsége nem osztja azokat a nézeteket.

Ugyanígy nem tartjuk reálisnak az iskolai oktatás színvonaláról, vagy az olvasmánykultúráról alkotott képet sem.

Nagy hibája a könyvnek, hogy Erdély történelmét úgy tárgyalja, mintha az nem egy birodalom történetének része lett volna, jóllehet olyan kérdések, mint a mezőgazdasági termékszerkezet módosítása, új termelési módszerek elterjesztése, járványvédelem stb. vizsgálata nem képzelhető el a központi szándékok elemzése nélkül.

A kísérlet érdekes, de a tervezett nagyobb tanulmánykötet többi dolgozata hiányzik az egyes megállapítások árnyaltabbá tételéhez.

Monok István